

Martinek, Libor

Příspěvek k problematice fikčních a možných světů

Slavica litteraria. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. 176-177

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115830>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

čila o tom například kdysi pořádaná výstava na univerzitě v Lundu, kterou jsem zhlédl v roce 1998), totéž se týká i jiných cestopisů - tu více, tu méně. Na to nelze zapomenat.

Agnieszka Nyitrai napsala dobrou knihu – naše připomínky jen svědčí o tom, kolik podnětů poskytla a k jak širokým horizontům směřuje. Především napsala knihu typicky střeoevropskou se světovým rozhledem, vytvořila v jistém smyslu malou encyklopedii Čapkových cestopisů, použila různých metodologických postupů a na Čapkových cestopisech zdůraznila jejich urbánnost, citlivost a spojení literatury a politiky. Ten, kdo se kdy bude znovu zabývat Čapkovými cestopisy, Čapkem vůbec a cestopisem obecně, neměl by tuto knihu minout.

Ivo Pospíšil

PŘÍSPĚVEK K PROBLEMATICE FIKČNÍCH A MOŽNÝCH SVĚTŮ

Jana Waldnerová: *De/konstrukce fikčních světů*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre – Filozofická fakulta, Nitra 2008. 178 s.

Monografie nitranské slovakistiky a anglistiky *De/konstrukce fikčních svetov* vznikla jako vědecký výstup grantové úlohy VEGA 1/4738/07 Literárna fikcia a jej podoby (Poetika fikčních svetov). Jde o výsledek několikaletého studia a srovnávání literárně-filozofických teorií a zároveň jejich aplikování na konkrétní literární díla. Je rovněž hodno zaznamenání, že recenzenty této knižní publikace byli prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc., a prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc., a také to, že ačkoli jde o odbornou publikaci typu vysokoškolské příručky, byly do ní začleněny postmoderně laděné kresby Tomáše Krečméryho.

Waldnerová se nepochybně seznámila s pracemi českých odborníků o problematice fikčních a možných světů (B. Doležela, jenž ovšem působí dlouhodobě v Kanadě, a jeho žáka, popularizátora a „dvorního“ překladatele B. Fořta), ale i s teoretickými pracemi B. McHala, G. Genetta, B. Hrushovského, W. Ashlinea ad. Objevování nových metodologických přístupů znamenalo pozorné čtení, analýzu, srovnávání zvláštností vytvářených studií s ohledem na strukturalistické a poststrukturalistické literární teorie. Výběr konkrétních analyzovaných beletristických děl z hlediska teorie fikčních světů reprezentuje anglo-americkou románovou tvorbu (až na jednu výjimku a tou je román I. Calvina ve slovenském překladu *Ked' cestujúci jednej zimnej noci*) a vyplnul z dosavadního autorčina působení jako vyučující anglického jazyka a literatury.

V první kapitole svého souboru studií Waldnerová usilovala o vysvětlení pojmů fikční svět, možný svět, ne/možný svět a jejich vzájemných vztahů. Podrobněji se zabývá problémem tvorby, struktury a sémantiky ne/možných světů a jejich opozice vůči světům možným a světu aktuálnímu s ohledem na jeho logiku a její narušování. Další zásadou výběru textů byl předpoklad typologické shody fikčního světa románu s některou kategorií ne/možného světa podle charakteristiky B. McHalea a W. Ashlinea. Ashlineovo názvosloví autorka přejala ve formě překladu až na určité výjimky (např. složitě viceslovné konstrukce jako multiple world cast of characters), ve dvou případech přistoupila k nahrazení původního termínu pojmem vhodnějším z hlediska výstižnosti a jazyka své práce.

Celek práce J. Waldnerové ukazuje, že prioritou výběru beletristických prací nebyla jen jejich provenience, ale snaha o analýzu značně netypických fikčních světů těch-

to děl. (Waldnerová však nehovoří o analýze, ale o dekonstrukci, kterou vnímá jako akt předcházející rekonstrukci, kdy je analýza textu jenom prostředkem dekonstrukce.) K představení ne/možných fikčních světů autorce nejlépe vyhovovaly romány *Plochozemě* T. Pratchetta, *Vinelad* T. Pynchona pro kvadraturu kruhu, povídka W. Allena *Postava Kugelmasse* z hlediska světů čínské krabičky, *Přímý přenos z Golgoty* G. Vidala pro vymazaný svět a nadčasový panteon, *Když jedné zimní noci cestující* (Se una notte d'inverno un viaggiatore) kvůli labyrintu možností. Poslední analyzovaný román – Fowlesův *Mág* – byl zvolen z důvodu jakési opozice k ostatním, důležité pro srovnání; podle Waldnerové je příkladem možného světa se znaky na hranici postmoderny a moderny.

Kromě výzkumu fikčních a ne/možných světů zmíněných románů a jejich typologického zařazení se Waldnerová pokusila o vyřešení dalších problémů. Například v kapitole věnované Pratchettovi se pokusila nejen o prezentaci žánru fantasy a jeho kategorií, ale také o zařazení románů Plochozemě v rámci tohoto žánru. Další otázkou, která se objevila během analytické práce, bylo vymezení termínu mezinárodní totožnost. Přestože existuje víc názorů na tento druh postav, Waldnerové se jako nejuvýstižnější jevila koncepce McHalea, kterou pak uplatnila v několika kapitolách s názvy *Cestující paní Bovaryová*, *Soap opera podl'a Vidala* a *Evanjelium alebo groteska*. Ve všech případech šlo o postavy přecházející buď z aktuálního světa do fikčního, nebo z fikce do fikce prostřednictvím metaplepse (termín G. Genetta).

V neposlední řadě se Waldnerová zabývala intertextualitou jako častým znakem postmoderních románů, jejíž prvky se proto vyskytují ve větším množství analyzovaných fikcí. Intertextualita se – jak je ukázáno na Pratchettových a Vidalových dílech – podílí na deformacích, které z těchto románů činí grotesku i s pomocí parodie nebo pastiše. Nitranská badatelka dokonce navrhuje nový žánrový pojem „intertextuální fantasy“, ale ten se mi nezdá vhodný, jelikož intertextualita je pojem vzniklý na půdě literární komunikace a výrazné mezitextové navazování nemusí nutně vytvářet nový žánrový typ. U Calvinova románu si Waldnerová povšimla, že postavy jsou zredukovány jakoby na Proppovy funkce (chybí jim jakákoli psychologická hloubka). Do protikladu k němu staví Fowlesův román *Mág*, který podle jejího názoru mapuje proměnu postavy od citové otupělosti k emočnímu probuzení.

Kniha by si snad zasloužila o něco pečlivější redakci, například „silný genius loci miesta“ (s. 160) je redundantní slovní spojení, neboť *genius loci* znamená duch místa (čili „silný duch místa místa“?).

Soubor studií J. Waldnerové je napsán se solidní obeznameností (v Česku i na Slovensku) s poměrně novými metodologickými přístupy teorie možných a fikčních světů a vcelku vhodně doplňuje například Doleželův soubor *Studii z české literatury a poetiky* (Praha, Torst, 2008) o analýzy významných postmoderních děl anglo-americké produkce.

Libor Martinek